

szenté teremteni, hogy azt egyj egész / ország imádjá... G 4:108

*5 (átv, ritk) *vki halandóságának ~e*: ’testi valósága; földi léte’: Egyj / ménkő csapás ugyan letépheti / róllam Halandóságom’ köntösét; de / Jóhíremet ki nem törölheti (metaf) B 1:593 Vö. álköntös.

(Rövidítések jelentése: B = Bánk; G = Gertrudis; P = Petur; T = Tiborc.)

A szótár utolsó oldalain pontos statisztikai adatokat vonultat fel a szerző. Megmutatja például a szavak gyakorisági sorrendjét (345). Ebből kiderül, hogy az alapszófajok közül a *Melinda* szerepel elsőként (a 12. helyen), majd igeként a létige követi (meglepően hátul, a 15. helyen). Beke József a címszavak számát kezdőbetűjük és szófajuk szerint is összegyűjtötte (375): a 962 főnév, a 780 ige és a 364 igenév áll elől a rangsorban. A kezdőbetűk közül az E, É 340, az M 324 és a K 291 címszóval vezeti a sort (375).

Az Anyanyelvápolók Szövetsége és a Magyar Nyelvstratégiai Kutatócsoport „nyelvstratégiai” céllal jelentette meg a *Bánk bán szótárt*, amely a magyar nyelv írói szókészletének egy jelentős darabját tárja fel. A dráma utolsó változatának 200. születésnapjára készült kötet fontos segédeszközzé válhat a befogadóközpontú magyaróráknak. Emellett a *Bánk bán* (újra-) olvasni vágyóknak is újszerű olvasmányélményben lehet részük, ha a művet a szótár segítségével értelmezik. A *Bánk bán szótár* tehát nélkülözhetetlen lesz a korunk és a jövő irodalmárai, magyartanárai számára, és talán bizhatunk abban, hogy egy olyan világban – amikor már a dráma kötelező olvasmányi létének megszüntetése is felmerül – közelebb hozza a mai és holnapi diákokhoz is egyik legszebb nemzeti drámánkat.

(Beke József: *Bánk bán szótár*. Katona József Bánk bán című drámájának szókészlete. Szerk.: Balázs Géza. Anyanyelvápolók Szövetsége–Inter, Budapest, 2019. 375 oldal)

Blankó Miklós

2019 nyarán egy szép kis könyv jelent meg Bátyán. Ennek ellenére nem Bátyáról szól, hanem, mint alcíme mondja: a Bácsalmási tanyavilágról. Szerzője, mint e recenzió írója, nem született bátyai, hanem, mint itt mondják: „*lúd tojta, víz hozta*”, vagyis máshonnan került a „*legöregebb falu*”-ba. Máshonnan, mégpedig a Trianon óta „*déli végek*”-nek nevezett Kétfolyó-közi Észak-Bácskából, ebből a magyar–bunyevác–sváb–tót lakosságú, török után benépesült tájról. Nyilván a kontinuitás hiánya miatt ez a táj jóval kisebb érdeklődést keltett a magyar néprajzosok részéről, bár a neves néprajzkutató, Bárh János szintén innen származik.

A szerző, Harangozóné Tordi Mária élelmiszermérnök, a Bányai Savanyító Kft. tulajdonosa. Az üzem, férje, Harangozó János kertészmérnök mezőgazdasági vállalkozásával együtt, sok bátyai embernek ad munkát, s termékeiket külföldön is ismerik. Harangozóné Tordi Mária nem csak a falu gazdasági életében megkerülhetetlen személyiség, hanem kulturális-szellemi életében is. Ilyen emberek biztosítják a vidék – a magyar falu – megmaradását-felzárkózását. Tordi Mária önzetlen anyagi támogatása nélkül sok helyi kulturális rendezvény nem valósulhatott volna meg. Egyebek mellett ő volt az, aki két bátyai néprajzi könyvem (*A bátyai nemesek és a nemesi közbirtokosság* [2013], *Bátya települése és népi építésze* [2017]) megjelenését úgy segítette, hogy megszervezte a helyi vállalkozókat azoknak anyagi támogatására, s a könyvbemutatókat is ő finanszírozta.

Tordi Mária évtizedek óta Bátyán lakik, de soha sem felejtí szülőföldjét, a Teleki szőlőket. S bár nem a humán tudományokat műveli, képes volt néprajzosokat, szociológusokat megszegyenítő alaposággal bemutatni a kibocsátó családi fészket adó szűkebb pátriáját. Engem mint nyomdász leszármazottat, a könyvecske kezembe ke-

rülésekor, tipográfiai igényessége ragadott meg. A 169 oldalas, puha kötésű kiadványt sok archív fekete-fehér és még több újabb színes kép (térkép) gazdagítja.

A kötet az igényes tudományos ismeretterjesztő műfajt képviseli, erre utal az alcímben szereplő „visszaemlékezés” szó is. Ezt olvasva szubjektív-lírai stílust várnánk a szövegtől, de ehelyett egy tényeken alapuló, élettől duzzadó, logikusan tagolt esszét kapunk. Ezt úgy kell érteni, hogy a szerző csak elvétve alkalmaz lábjegyzetet (néha a szövegben utal forrására), de irodalomjegyzéket közöl a kötet végén. Mivel a könyv magánkiadásban látott napvilágot, mindössze 150 példányban jelent meg. Így jóformán csak azokhoz jut el, akik szerepelnek a szövegben, illetve azok utódaihoz. Jó volna pedig, ha a „szakma” is megismerné, hiszen nem csak településtörténeti, de iskolatörténeti szempontból is érdekes, sőt, a tanyasi életmód, a szocialista gazdaságok és az utóparasztság helyzetének változásait is megismerhetjük belőle. A bevezetésében ezt írja: „1950-ben a Bácsalmási tanyákhoz tartozó szőlők egyik budár házában születtem és éltem 13 éves koromig. Nagy-nagy szeretettel emlékszem vissza a sűrűn lakott dűlők fehérre meszelt házaira, a köztük lévő gondozott szőlőtáblák kékjére, a bővizű Kígyós-csatornára és a mellette lévő dús legelőkre, ahol teheneket, kecskéket, disznókat őriztünk, és sokat játszottunk.” A budár szó sokunknak Nagy Czirok László *Budár tüzek mellett* című, a kiskunhalasi pásztorvilágot bemutató könyvéből ismert. Ott szőlőpászort (csösz), Bácsalmáson szőlőmunkást jelent.

A szerző tehát a „fordulat éve”, a nyílt kommunista hatalomátvétel után született, a Rákosi-korszak „fénykorában”, amikor a parasztság már kétségbeesett utóvédharcát vívta az őt felszámolni akaró kommunista hatalommal szemben. De még volt magyar parasztság, volt paraszti életmód és mentalitás. Ugyanakkor már jelentkeztek a polgárosodás, vagy inkább a kispolgáro-

sodás jelei. Az egyre szaporodó kiskereskedők (szatócsok), a kisiparosok, a helyi értelmiségiek ennek a folyamatnak a jellegzetes képviselői voltak éppen úgy, mint a nagyvárosból feleségként ide, az isten háta mögé került színésznő, aki itt rövidesen a Baromfityenyésztési Szakosztály elnöke lett. Hőnigh Magdolna (1912–1996) vagy Ulrich József (1899–1983) életsorsa ugyancsak a polgárosodás példái. Látjuk aztán ennek a spontán társadalmi folyamatnak a megtorpanását, majd pusztulását a háború és a szocializmus következtében. A szerző, évtizedek múlva visszatérve, a gazzal benőtt vasúti átjáróban már hiába keresi gyermekkorának világát. „Szomorúan tapasztaltam, hogy mennyire megváltozott a táj. A megműveletlen homokot lassan visszaveszi a természet. Az egykor példásan rendben tartott szőlők helyén nyárfás, akácós, de leginkább átjárhatatlan bozótos van. A Kígyós kiszáradva, alig találtam meg a medrét.”

Már az egyoldalas *Bevezetés* releváns főnevei (főképpen személy- és helynevei) megteremtik az írás hangulatát, de egyúttal egy tartalomjegyzéket is rejtenek. Mint például a hatgyermekes Tordi család, meg a Sárközi nevű tanyasi tanító házaspár említése. (Érdekes, hogy a XVIII. században a Sárközben fekvő Bányának is volt egy Sárközi nevű nemes földesura. Hogy a bácsalmási tanító házaspárnak van-e köze a bátyai Sárközyekhez, nem tudható.) A helynevekből is sok tanulságot vonhatnánk le, például Bácsalmási tanyák, Teleki szőlők, Kígyós-csatorna, Tímár-sor, Bundula-tó, Bácsalmás, Szabadka, Csikéria, szőlők, legelők, Teleki iskola, irodaház, vasútállomás, vasútvonal, szeszfőzde, futóhomok, a gazdaság központja, bolt, kocsmá, pékség, tanyaközpont.

Van persze egy nagyon logikus tartalomjegyzéke is a kötetnek. A kezdő *Bevezetés* és a záró *Utószó* között három nagy rész található. Mindegyikben számozott fejezetek és alfejezetek. 1. rész: *A tanyavilág kialakulása, benépesülése*; 2. rész: *Bácsalmás külterületi határrészei*; 3. rész: *A Kunbajai Állami Gazdaság*.

